

УДК 94 (477.8) “1925/1939”

**ВЗАЄМИНИ УНДО ТА УСДП У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ
ПІД ПОЛЬСЬКОЮ ВЛАДОЮ (1925–1939 рр.)****Ігор РАЙКІВСЬКИЙ**

*ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”,
кафедра історії України,
вул. Шевченка 57, 76000, Івано-Франківськ, Україна, e-mail: i.raj@ukr.net*

У статті висвітлюються відносини між українськими націонал-демократами і соціал-демократами в 1925–1939 рр. Особливу увагу звернуто на спільні та відмінні риси ідейних програм новоствореного Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) та Української соціал-демократичної партії (УСДП), відновленої в 1928 р., суперечливі тенденції взаємин між ними у Східній Галичині наприкінці 20-х – у 30-х рр. Ідейні розбіжності стали основною причиною браку сталої співпраці між двома партіями, що залежала від стану українсько-польських стосунків у Другій Речі Посполитій та активізації українського питання на міжнародній арені.

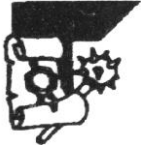
Ключові слова: націонал-демократи, соціал-демократи, партія, взаємини, національно-державницький табір.

Актуальним завданням у сучасній історіографії є дослідження політичної історії України, зокрема взаємин між українськими політичними партіями під владою Другої Речі Посполитої. Незважаючи на значний інтерес серед українських дослідників після 1991 р. до вивчення партійно-політичного життя на Західній Україні міжвоєнного періоду, і сьогодні існують питання, що не знайшли належного вирішення в науковій літературі. Одним із таких дослідницьких аспектів стали взаємини між партіями українських націонал-демократів (Українське національно-демократичне об'єднання, далі – УНДО) і соціал-демократів (Українська соціал-демократична партія, далі – УСДП) у 1925–1939 рр. Хронологічно стаття охоплює період від заснування УНДО і першої спроби відновлення забороненої раніше поліцією прокомуністичної УСДП у 1925 р. до початку Другої світової війни у вересні 1939 р., що поклала кінець існуванню обох партій. Обрана тема привертала увагу окремих дослідників¹, але викликає науковий і суспільно-політичний інтерес у сучасній Україні.

На політику західноукраїнських націонал-демократів і соціал-демократів на початку 20-х рр. мала суттєвий вплив докорінна зміна політичної ситуації у Східній Галичині після рішення Ради послів держав Антанти від 14 березня 1923 р., що визнала в міжнародно-правовому аспекті польську окупацію краю, а з іншого боку – початок більшовицької політики “українізації” на радянській Україні. Це спричинилося до перегрупування українських політичних сил, пошуку нових підходів щодо визначення політичної лінії і тактики діяльності легальних партій у національно-державницькому таборі на тлі певного полівіння суспільних настроїв у 1920-ті рр. Цьому сприяла, в першу чергу, глибока криза українського суспільно-політичного руху після 1923 р. та розрекламована відповідними силами “українізація” на Наддніпрянщині. Як наслідок, у краї поступово зростають впливи крайніх політичних течій – інтегрального націоналізму справа та комунізму зліва при одночасному зменшенні ваги національно-демократичного центру.

Перегрупування сил у національно-політичному русі Східної Галичини середини 1920-х рр. охопило українську націонал-демократію та соціал-демократію. Представники кількох груп, що

¹ Ігор Райківський, *Українська соціал-демократична партія (1928–1939 рр.)*. (Івано-Франківськ, 1995). 67 с.; Ігор Соляр. *Українське національно-демократичне об'єднання: перший період діяльності (1925–1928)*. (Львів, 1995). 70 с.; його ж. *Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923–1939)*. (Львів, 2011). 356 с.; Eugeniusz Koko, “Ukraińscy socjaldemokraci galicyjscy w okresie międzywojennym (1918–1939)”, *Ukraińska myśl polityczna w XX wieku. Zeszyty naukowe uniwersytetu Jagiellońskiego*. Z. 103. (Kraków, 1993), 125–141 та ін.

виникли на місці колишньої Української народно-трудової партії (далі – УНТП), 11 липня 1925 р. проголосили створення УНДО. Перед ним була поставлена мета “одноцільному фронтові противника протиставити об’єднаний фронт організованого українського громадянства”. Засновники УНДО, взявши за основу організаційні установи УНТП, виступили з ідеєю національної консолідації в боротьбі за здійснення стратегічної мети – здобуття самостійної, соборної Української держави². Програма УНДО, ухвалена на другому партійному з’їзді в листопаді 1926 р., базувалася на ідеології української соборності, державності й антикомунізму. У преамбулі до партійної програми наголошено, що УНДО “гуртує в своїх рядах всі верстви українського народу. Як національна партія підпорядковує воно інтересам нації інтереси поодиноких верств, станів й окремих земель”³. Політична резолюція з’їзду викривала “діяльність усіх т. зв. інтернаціональних партій, що закликають до класової боротьби” і послаблюють “національну силу українського народу”⁴.

УНДО, як партія демократичного європейського типу, перетворилася в найбільш масову західноукраїнську партію міжвоєнного періоду. Щоправда, всередині УНДО в другій половині 1920-х рр. існувало три групи: крім політичного центру, в руках якого було керівництво об’єднання, вирізнялися прихильники переговорів із польським урядом на засадах автономістської платформи та орієнтації на радянську Україну, в якій вбачалася основа для будівництва незалежної української державності. Центральний комітет (далі – ЦК) УНДО у своїй постанові від 13 травня 1926 р. рішуче виступив за створення на Західній Україні спільного національного фронту всіх українських партій, щоб спільними зусиллями боротися проти польської влади, за незалежність соборної Української держави. Серед політичних сил, з якими лідери УНДО вважали можливою співпрацю для реалізації програмних вимог, виключалася будь-яка кооперація з ліворадикальною Комуністичною партією Західної України (далі – КПЗУ), московільськими та угодовськими партіями. Враховуючи їх “шкідливу” і “проти національну” діяльність, ундовці закликали до рішучого поборювання названих партій. Водночас націонал-демократи допускали можливість співпраці з лівоцентристськими партіями в політичному спектрі Східної Галичини – УСДП та Українською соціалістично-радикальною партією (далі – УСРП, до 1926 р. – Українська радикальна партія)⁵.

УСРП і УСДП входили до легальної частини національно-державницького табору, що виступав під гаслом парламентської боротьби проти польської окупації, за незалежну “соборну” українську соціалістичну державність. Дещо ідейно ближчими до УНДО були українські соціалісти-радикали, програма яких, як переважно селянської партії, базувалася на принципах народницького соціалізму. УСРП виступала за соціальне і національне визволення українського народу на всіх його етнічних землях, дотримання тактики “орієнтації на власні сили”, партія послідовно піддавала критиці радянський режим на Наддніпрянщині, вважаючи його антинародним, як “форму московської окупації України”. УСРП засуджувала співпрацю з українськими “буржуазними” партіями і комуністами⁶. Водночас УСДП як партія українського робітництва, здебільшого міського пролетаріату, що виникла в 1899 р. на початку оформлення партійної структури українського політичного руху у Східній Галичині, намагалася поєднати національну ідею і марксизм. УСДП, як і УРП, взяла активну участь в українській революції 1918–1920 рр. Однак, підтримавши проголошення ЗУНР у листопаді 1918 р., УСДП після Акта злуки новоствореної держави з УНР перейшла в опозицію до галицьких урядових чинників.

² Ігор Соляр, *Українське національно-демократичне об’єднання: перший період діяльності (1925–1928)*. (Львів, 1995), 21.

³ Цит. за: Ігор Соляр, *Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923–1939)*. (Львів, 2011), 68.

⁴ *Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали*, упоряд. Т. Гунчак і Р. Сольчаник. (Мюнхен: [Сучасність], 1983, т. 2), 172, 176.

⁵ Ігор Соляр, *Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923–1939)*, 67, 69.

⁶ *Ibid.*, 188, 189, 190.

Галицькі соціал-демократи входили до складу урядів Директорії УНР, підтримали курс С. Петлюри на польсько-українське зближення, але рішуче засудили Варшавський договір 1920 р. На середину 1920 р. УСДП, зневірившись у політиці УНР і ЗУНР, остаточно розірвала зв'язки з двома українськими урядами, партія не мала виразної політичної орієнтації. В умовах більшовицької політики “українізації” в радянській Україні на початку 1920-х рр. соціал-демократи поступово стали на прорадянські позиції, вбачали в УСРР основу для будівництва незалежної соборної Української держави. Ідейною кризою в УСДП скористалися комуністи, т. зв. “васильківці”, які під гаслом проголошеної Комінтерном тактики “єдиного робітничого фронту” з середини 1922 р. розгорнули акцію щодо відкритого опанування партії. Перехід УСДП у ліворадикальний табір завершився на VI з'їзді в березні 1923 р., що прийняв комуністичні за духом резолюції. У січні 1924 р. прокомуністична УСДП була заборонена польською владою. Під виглядом ліквідації УСДП власті завдали удару по українству взагалі⁷.

Ліквідація УСДП призвела до посилення полонізації українського робітництва, коли частина робітників-українців опинилися під впливом прокомуністичних елементів (насамперед, партії “Сельроб”, діяльність якої спрямовувала КПЗУ) або Польської партії соціалістичної (далі – ППС), які не належали до національно-державницького табору. Упродовж 1925–1928 рр. колишнє керівництво УСДП здійснювало заходи щодо ідейно-організаційної відбудови партії на старих, соціал-демократичних позиціях. Лідери УСДП заснували робітниче культурно-освітнє товариство “Робітнича громада” (1925 р.) і газету “Вперед!” (виходила з червня 1926 р. у Львові як орган “українського соціалістичного пролетаріату”), що поступово підготували підґрунтя для відновлення УСДП⁸. Платформу УСДП в загальних рисах з'ясував І. Квасниця на сторінках преси УНДО: “Головним завданням нашої партії є боротьба за незалежність українського робітничого руху... на основах західноєвропейського соціалізму. Стоїмо на становищі самостійної Української Соціалістичної Республіки, а засоби, що ведуть до здійснення того ідеалу, бачимо в освідженні мас і пропаганді”⁹.

Лідери УНДО, хоч і декларували необхідність відновлення УСДП на некомуністичній платформі, піддали критиці спроби заснування оновленої партії українських соціал-демократів, що потенційно відібрала б частину соціальної бази ундовців. Соціал-демократи критично ставилися до політики українських націонал-демократів. Підтвердженням цього була перша, невдала спроба відновити УСДП у січні 1925 р., коли група колишніх діячів УСДП у Львові на чолі з А. Чернецьким створила комітет для організації Української соціалістичної партії (далі – УСП)¹⁰. Відозва комітету інформувала, що УСП стоятиме на ідейній платформі II-го, Соціалістичного Інтернаціоналу і не буде мати нічого спільного з ліквідованою УСДП. На першому етапі планувалося розширити соціальну базу УСП через видання преси, а завершити процес утворення партії мав з'їзд¹¹. Перший номер двотижневика “Робітник”, що вийшов у Львові 1 лютого 1925 р. як друкований орган “української соціалістичної думки”, закликав українських робітників і селян “до здійснення соціалістичного ідеалу” в єдиному таборі “з клясово свідомим соціалістичним пролетаріатом... без огляду на... народність чи віру”¹². Ініціативна група з утворення УСП перебувала під деяким впливом ППС, вживала вузькокласову риторіку¹³. УНДО зайняла до УСП досить обережну позицію. “Перше число нового соціалістичного

⁷ *Детальніше див.:* Ігор Райківський. “Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917–1920 років”, *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 1998. № 2, 42–55; його ж. “Ліворадикальна еволюція УСДП (1920–1924 рр.)”. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. (Івано-Франківськ, 1999. Вип. II), 112–122.

⁸ *Детальніше див.:* Ігор Райківський “Ідейно-організаційна відбудова УСДП у Галичині (1925–1928 рр.)”. *Дрогобицький краєзнавчий збірник. Спеціальний випуск II*. (Дрогобич, 2015), 116–128.

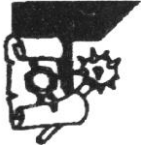
⁹ Діло. 1928. 27 вересня.

¹⁰ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 1, оп. 52, спр. 367, арк. 24; ф. 121, оп. 2, спр. 188, арк. 20 зв.

¹¹ ДАЛО, ф. 121, оп. 2, спр. 188, арк. 20.

¹² Робітник. 1925. 1 лютого; Alicja Belcikowska. *Stronnictwa i związki polityczne w Polsce*. (Warszawa, 1925), 5.

¹³ ДАЛО, ф. 271, оп. 1, спр. 395, арк. 5.

органу мало цікаве, – писала газета “Діло”. – Очевидно, новий орган стоятиме на становищі наукового соціалізму...”¹⁴.

Позиція видавців щомісячної газети “Вперед”, що виходила з 1 червня 1926 р. з метою ідейно-організаційної відбудови УСДП, ґрунтувалася на виразно класовому підході. “Вперед” намагався вирвати український пролетаріат “з-під ідеологічних впливів української буржуазії”, виразником якої, зокрема, вважалася УНДО, газета виступала за “повалення сучасного капіталістичного ладу”¹⁵. Іншим разом часопис проголосив “спільний фронт з міжнародним пролетаріатом у боротьбі з міжнародною буржуазією”. Водночас редакція газети “Вперед” передбачала можливість для соціал-демократів спільно з українськими несоціалістичними партіями, в т. ч. УНДО, боротися за загальнонаціональні права: запровадження української мови в школі, судах, урядових установах тощо¹⁶. У свою чергу, співпрацю із соціал-демократами навколо питань загальнонаціональної ваги допускали тогочасні лідери УНДО. “Вперед” зайняв прорадянські позиції, вбачаючи в УСРР основу для “будування української державності”¹⁷. Очевидно, радянські ілюзії соціал-демократів частково збіглися з ідейною платформою тієї частини УНДО, що орієнтувалася на радянську Україну як основу для будівництва незалежної Української держави¹⁸. Однак на практиці між УНДО і соціал-демократами в другій половині 1920-х рр. не було співпраці, а швидше взаємна критика.

Під час виборчої кампанії до польського парламенту в 1928 р. УНДО і УСДП поборювали одна одну. Напередодні виборів представники колишнього проводу УСДП (І. Жовнір, В. Старосольський, Л. Ганкевич та ін.) заснували Українську соціалістичну групу (далі – УСГ) “Вперед”, що виступила як політична організація. Конференція, на якій створено УСГ “Вперед”, відбулася 5 грудня 1927 р. у Львові. Соціал-демократи пішли на вибори до польського парламенту в 1928 р. разом з УСРП, створивши блок “українського робітництва та селянства” на платформі “За землю і волю!”. Щоправда, ідейно-політичні розходження заперечили “якусь тривалу політичну злуку чи союз тих двох партій...”¹⁹. На виборах УНДО набрало найбільшу кількість голосів серед партій національно-державницької орієнтації (600 тис.), партія одержала 24 мандати в сейм і дев’ять – у сенат. Виборчий блок УСРП – УСГ “Вперед” обрав дев’ятьох послів до сейму й одного до сенату, за нього проголосувало близько 270 тис. чол.²⁰. Однак політичний вплив УСГ “Вперед” важко визначити, бо, за словами газети “Діло”, “голоси її симпатиків потонули в морі радикальних голосів...”²¹. Соціал-демократи не провели до парламенту жодного свого діяча, займали в блоці другорядні позиції. Щоправда, в травні 1930 р. після смерті голови УСРП посла Л. Бачинського депутатом сейму став соціал-демократ В. Темницький²², однак у серпні того ж року парламент був розпущений.

Відбудову УСДП остаточно завершив Український соціалістичний конгрес 8–9 грудня 1928 р. у Львові. Платформу УСДП в загальних рисах ще до з’їзду з’ясував секретар УСГ “Вперед” І. Квасниця на сторінках газети “Діло”. “Головним завданням нашої партії, – заявив він, – є боротьба за незалежність українського робітничого руху ... на основах західноєвропейського соціалізму. Стоїмо на становищі самостійної Української Соціалістичної Республіки, а засоби, що ведуть до здійснення того ідеалу, бачимо в освідомленні мас і пропаганді”. І. Квасниця

¹⁴ Орган УСП // Діло. 1925. 4 лютого.

¹⁵ Вперед. 1927. 25 січня.

¹⁶ Ibid., 1926. 1 липня.

¹⁷ Ibid., 1926. 1 листопада; 1927. 25 січня.

¹⁸ Ігор Соляр, *Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923–1939)*, 170.

¹⁹ Вперед. 1928. 22 січня.

²⁰ Іван Макух, *На народній службі*. (Детройт, 1958), 370, 371.

²¹ Діло. 1928. 27 вересня.

²² У розмові з співробітником газети ППС “Robotnik” В. Темницький сказав, що на парламентській арені співпрацюватиме з представництвом ППС і що стосунки між українськими і польськими соціалістами “стають щораз ближчими”, бо “ППС – єдина сила, котра чесно бореться за демократію в Польщі. Тому в цій боротьбі мусимо йти разом, пліч-о-пліч” (*див.* : Pierwszy poseł ukraińskiej socjalnej demokracji w Sejmie Rzeczypospolitej // Robotnik. 1930. 24 maja). Однак практично відносини двох партій у 1930-ті рр. не були такими тісними, як в австрійський період до 1914 р.

декларував критичне ставлення УСДП до політики УНДО та українських партій несоціалістичного напрямку, необхідність співпраці соціал-демократів з “іншими соціалістичними партіями”²³. Виступаючи на грудневому 1928 р. з’їзді з доповіддю “Проект програми і організаційного статуту”, В.Темницький піддав критиці діяльність “українських міщанських партій”, до яких відносив і УНДО. Враховуючи, що робітник був “рівночасно пролетарем і українцем”, наголошував доповідач, пропагована УНДО ідея створення одноцілого національного фронту ставила українське робітництво “на службу капіталістично-клерикальній реакції”. Водночас В.Темницький визнав “деякі спільні інтереси” в українському політичному таборі. Найбільш “болючим” питанням для УСДП він назвав проблему “відношення до соціалістичних партій інших народів”, зокрема брак належної співпраці з польськими соціалістами після 1918 р.²⁴.

Відновлена УСДП критично ставилася до комуністичного руху, суспільно-політичного устрою в УСРР, але деякий час зберігала радянофільські ілюзії. В умовах проведення політики “українізації” прорадянські настрої в другій половині 1920-х рр. мала й частина діячів УНДО, вбачаючи в УСРР основу для будівництва незалежної соборної Української держави. Однак націонал-демократи швидше позбулися радянофільських симпатій ще в 1929 р., на початку сталінських репресій. На засіданні Народного комітету УНДО 29 листопада 1929 р. вперше офіційно оголошено антирадянську позицію партії. Різка зміна політичного курсу націонал-демократів була пов’язана з початком тиску партійно-тоталітарної влади проти української інтелігенції на радянській Україні, коли в листопаді 1929 р. організовано показовий судовий процес над членами “Спілки визволення України”²⁵. УСДП остаточно позбавилася радянофільства у своїй політичній програмі дещо пізніше, коли з погромом націонал-комунізму і голодомором 1932–1933 рр. на Великій Україні злочини сталінського режиму стали більш очевидними. Однак спільна радянофільська платформа діячів обох партій у другій половині 1920-х рр. не стала підґрунтям для зближення між ними, бо на перешкоді цьому були ідейні розходження.

У резолюції грудневого 1928 р. з’їзду УСДП підкреслила, що, “не погоджуючися з централістичними зусиллями і диктатом Москви”, “український пролетаріат мусить стояти в обороні радянської України, вважаючи, що її упадок погрожує поворотом до влади чорної реакції...”²⁶. На відміну від УНДО, УСДП на зламі 1920–1930-х рр., як відомо, ще не позбавилася радянофільських ілюзій. Новообраний голова УСДП Л.Ганкевич у статті в газеті “Діло” виступив проти політики УНДО. Він вважав можливими взаємини соціал-демократів передусім з іншими соціалістичними партіями, зокрема з польськими соціалістами (ППС) та УСРР, тоді як “інші українські партії є або буржуазні (включно з УНДО. – *І. Р.*), або комуністичні, і з ними УСДП не може співпрацювати”²⁷. Ідеологічний догматизм, промарксистське доктринерство загострили взаємини УСДП з іншими українськими партіями. Так, член управи УСДП В. Темницький переконував, що нація має “різні суспільні класи”, між ними точиться “непінно клясова боротьба”, що робить неможливим існування “понадкласової всенаціональної солідарності”²⁸. З особливою гостротою соціал-демократи виступали проти створеної в 1929 р. нелегальної Організації українських націоналістів (далі – ОУН), що засуджувала будь-яке партійництво, відстоювала крайні методи боротьби за українську державність, а також проти новостворених клерикальних партій – Української народної обнови та Українського католицького союзу, які мали на меті сконсолідувати українське суспільство на засадах християнської ідеології.

Загалом взаємини УНДО та відновленої УСДП залежали від стану українсько-польських стосунків у Другій Речі Посполитій. Суспільно-політичне життя Західної України у 1930-ті рр. характеризувалося двома суперечливими тенденціями, що проявилися, з одного боку, в процесі розмежування українських політичних сил, а з іншого – в періодичних спробах їх

²³ Українська соціальна демократія перед реституцією // Діло. 1928. 27 вересня.

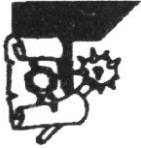
²⁴ Центральний державний архів громадських об’єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 6, оп. 1, спр. 470, арк. 3; У конгрес // Вперед. 1929. 20 січня.

²⁵ Ігор Соляр. *Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923–1939)*, 179.

²⁶ ЦДАГО України, ф. 6, оп. 1, спр. 470, арк. 11.

²⁷ Наші соціалісти про себе. Відновлення УСДП // Діло. 1929. 13 січня.

²⁸ Вперед. 1931. Травень.

консолідації в легальній частині національно-державницького табору. Перша спроба зближення УНДО з відновленою УСДП відбулася в 1930 р. внаслідок загострення українсько-польських взаємин у краї. Репресії польської влади восени 1930 р. із застосуванням поліції та армії проти українського цивільного населення Галичини, відомі як “пацифікація” (умиротворення), були проведені у відповідь на саботажну акцію українського націоналістичного підпілля. Лідери УНДО і УСДП рішуче засудили як урядову “пацифікацію”, так і діяльність ОУН. ЦК УНДО, ЦК УСДП і Головна управа УСРП опрацювали у вересні 1930 р. спільне комюніке. Автори документа, що публікувався у пресі, осудили саботажницькі дії як “з національного погляду безцільні, позбавлені політичного змісту та неоправдані навіть ніякими революційними мотивами”. З іншого боку, вони протестували проти “безправних вчинків так званих пацифікаційних відділів” і застосування властями принципу колективної відповідальності українського населення²⁹.

Керівництво УНДО та УСДП, за висловом радикала І. Макуха, мало політичну мужність в “атмосфері терору виступити відкрито з протестом проти «пацифікації»”³⁰. На виборах до польського парламенту восени 1930 р. УНДО, УСДП разом з УСРП сформували спільний блок. Відозва УНДО, УСДП і УСРП, опублікована в пресі 30 вересня 1930 р.³¹, проголосила утворення разом з двома білоруськими партіями об’єднаного “Українського і білоруського виборчого блоку”. У відозві підкреслювалося, що “українські національні і демократичні партії, не порушуючи своїх окремих ідеологічно-програмових завдань”, об’єдналися для захисту “українців без огляду на партії, класи і віросповідання”³². По суті, сформувався блок ліберально-демократичних і соціалістичних угруповань на загальнонаціональній платформі. Кандидатами блоку від УСДП стали І. Квасниця, Р. Скибінський, Р. Домбчевський, О. Тимків та ін.³³, але в результаті виборів до парламенту не увійшов жоден соціал-демократ. Виборча кампанія, що проводилася в умовах надзвичайного стану, не виправдала сподівань блоку українських партій, зближення мало цільовий і тимчасовий характер.

Українці на парламентських виборах у листопаді 1930 р. одержали порівняно з попередньою виборчою кампанією 1928 р. лише половину мандатів. Спільний виступ УНДО, УСРП та УСДП проти дій УВО-ОУН започаткував смугу відчуження між легальними і нелегальними політичними структурами українського національного руху. Молоде покоління, віддаючи перевагу революційним методам вирішення української проблеми, дедалі більше вступало до лав новоствореної ОУН. Відносини провідних легальних партій з націоналістичним підпіллям набрали характеру конфлікту поколінь³⁴.

Діяльність українських політичних партій національно-державницького табору після виборів 1930 р. визначала тенденція розсередження сил. Виборчий блок у парламенті розпався на два окремих представництва – УНДО і УСРП, взаємини обох партій з УСДП загострилися. Суспільно-політичні процеси в 1930-х рр. значно зменшили вплив на маси як УНДО, так і насамперед УСДП. Це був період поширення, особливо серед молоді, інтегрального українського націоналізму, водночас зміцнювалися позиції клерикальних партій. Наростання авторитаризму в різних формах, характерне для всієї міжвоєнної Європи, підривало демократичні сили. За словами націонал-демократа І. Кедрина, в кінці 1930-х років “зросла, як ще ніколи досі, в українському громадянстві нехоть до всіх партій і всього т. зв. партійництва”³⁵. УСДП, намагаючись поєднати національну ідею і марксизм, зазнала критики як комуністичного, так і націо-

²⁹ Солідарний голос політичних партій про події в краю // Діло. 1930. 1 жовтня.

³⁰ Іван Макух, *На народній службі*, 399.

³¹ ЦК УНДО прийняв відповідну постанову на засіданні 25 вересня 1930 р. (за підписом голови партії Д. Левицького і головного секретаря Л. Макарушки), а ЦК УСДП – 28 вересня того ж року, підписану головою Л. Ганкевичем і секретарем І. Квасницею (*див.*: Діло. 1930. 1 жовтня).

³² Діло. 1930. 2 жовтня; Громадський голос. 1930. 11 жовтня.

³³ ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 454, арк. 15.

³⁴ Михайло Швагуляк, “Суспільно-політична ситуація у Західній Україні на початку 30-х років ХХ ст.”. *Записки НТШ*. (Львів, 1991. Т. ССХХІІ), 128, 129.

³⁵ Кедрин І. Демократія, монопартія чи безпартійний провід? // Діло. 1939. 7 січня.

нально-державницького табору. І. Квасниця справедливо зауважив: “Поборюють нас з усіх боків”³⁶. “З одного боку, “б’ють” нас націоналісти, – визнавав П. Буняк, – бо не хочемо (й не будемо!) розбивати одноцілого професійного руху, а з другого боку, “б’ють”... “ліві”, бо видвигаємо кличі ... “націоналістичні”, а через це нібито “спинюємо революційний підйом мас”³⁷. “Сьогодні соціалізм уже не в моді, – вважав І. Квасниця, – дуже мало інтелігентів остало вірними соціалізові і українській робітничій класі”³⁸.

Крім спільного виступу проти урядової “пацифікації” та участі в єдиному блоці на виборах до польського парламенту в 1930 р., лідери УНДО та УСДП ще двічі протягом 30-х рр. робили спроби взаємного зближення. Друга спроба порозуміння була пов’язана із згортанням політики “українізації”, погромом українства на радянській Україні, що викликав гострий осуд серед галичан політики комуністів. Це остаточно розвіяло ілюзію діячів УСДП щодо можливого перетворення УСРР в самостійну і демократичну Українську державу. Соціал-демократична газета “Вперед” з боєм писала, що “дійсність” в УСРР – це “виголоджування України, це безпошадна нагінка на все, що українське, це кастрація молодого покоління, це творення української культури під чекістським доглядом, це безпошадний похід московського імперіалізму на Україну”³⁹. Трагічне становище українського народу на Наддніпрянщині спричинило тенденцію до об’єднання національно-демократичних сил Західної України та діаспори. На платформі боротьби на захист нації, за відновлення соборної самостійної Української держави сім політичних партій підтримали ідею скликання Всеукраїнського національного конгресу (далі – ВНК), що виникла в емігрантських колах. Ця ідея, зокрема, знайшла підтримку серед делегатів VII партійного конгресу УСДП 4 березня 1934 р. у Львові. Політична резолюція конгресу висловила протест “проти нечуваного терору більшовицької Москви на Великій Україні”. Делегати надали голові УСДП Л.Ганкевичу повноваження для переговорів у справі ВНК⁴⁰.

24–28 грудня 1934 р. УНДО, УСРП, УСДП, УНО та декілька емігрантських організацій провели у Львові передконгресову нараду. Від партії українських соціал-демократів у ній взяли участь В. Старосольський, П. Буняк та І. Квасниця⁴¹. Нарада підготувала загальну схему проведення ВНК. Учасники наради виступили за відновлення соборної самостійної Української держави зі столицею в Києві і визнали повну суверенність народу щодо вибору конституційного ладу, оснований на зразок західноєвропейської демократії. Термін скликання конгресу визначено до вересня 1935 р.⁴². “Всі партії згідно ствердили потребу консолідації національних сил”⁴³, – писала газета “Діло”. Співпраця УНДО з УСДП та українськими політичними партіями в краї і за кордоном сприяла згуртуванню національно-демократичного табору на захист нації. Однак проведення ВНК перекреслила угодовська акція нового керівництва УНДО, що весною 1935 р. підписало з урядовими чинниками угоду. Вона передбачала “нормалізацію” польсько-українських стосунків, мала на меті, за висловом голови партії (з 1935 р.) В. Мудрого, “погодити в Польщі українську національну рацію з польською державною рацією”⁴⁴.

У рамках процесу національної консолідації в середині 1930-х рр. відбулося перше в міжвоєнний період зближення крайових і емігрантських соціалістичних партій. УСДП разом з галицькою УСРП і наддніпрянськими Українською соціал-демократичною робітничою партією (далі – УСДРП) та Українською партією соціалістів-революціонерів (далі – УПСР) в еміграції опублікували в січні 1934 р. спільну заяву про становище на Україні. Основний зміст документа спрямовувався на викриття злочинів сталінського режиму. “Московська комуністична диктатура, – йшлося в заяві, – політикою визиску й терору поставила проти себе весь

³⁶ Robotnik. 1933. 28 maja.

³⁷ Нова ідеологія // Вперед. 1929. 1 квітня.

³⁸ Квасниця І., Виховуймо робітника-соціаліста! // Вперед. 1933. Травень.

³⁹ Червоний Кремль і Україна // Вперед. 1933. Серпень.

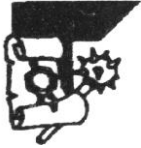
⁴⁰ Громадський голос. 1934. 17 березня; Sprawy narodowościowe. 1934. № 2–3, 246.

⁴¹ Ibid., 1935. 5 січня.

⁴² Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za IV kwartał 1934 r., 25.

⁴³ Діло. 1935. 2 січня.

⁴⁴ Ibid., 1939. 26 квітня.

український народ... Українського народу ніхто не визволить”. Ця теза підкреслила принципову помилковість радянофільських настроїв, поширених серед частини діячів УСДП (як і раніше УНДО). “Тільки народоправство, демократичний лад” дали б “нашому народові свободу національну і політичну” та “успішний господарський розвиток і добробут на його землі”⁴⁵. Кульмінаційною точкою в процесі зближення крайових і емігрантських соціалістичних партій став з’їзд 29–30 грудня 1934 р. у Львові за участю делегатів УСРП, УСДП, УСДРП і УПСР⁴⁶. Резолюція з’їзду закликала до боротьби “проти всякого роду реакції, диктатури, темноти й насильства, за вільну незалежну демократичну Україну”, засудила поширення “в українським суспільстві різних реакційних течій – фашизму, клерикалізму і т. д.”⁴⁷. З’їзд прийняв ухвалу про створення Українського соціалістичного блоку, але якогось організаційного оформлення ця ідея не одержала⁴⁸.

Політика “нормалізації” викликала гостре заперечення УСДП (як і українських партій від ОУН до КПЗУ) та опозиції в самому УНДО. На відміну від ундовців, УСДП бойкотувала парламентські вибори 1935 р. На засіданні 28 червня 1935 р. ЦК УСДП пояснював тактику бойкоту виборів недемократичним характером прийнятого в Польщі закону, що позбавляв опозиційні до уряду партії, в т. ч. УСДП, будь-яких шансів сформуванню більш-менш впливове парламентське представництво⁴⁹. На позицію УСДП мала вплив тактика ППС, що бойкотувала вибори на знак протесту проти недемократичного виборчого законодавства⁵⁰. Однак УСДП проводила антивиборчу агітацію досить мляво, головним чином серед своїх прихильників⁵¹. Польський професор Е. Коко навіть висловив припущення, що лідери УСДП, усвідомлюючи загальне поправління суспільних настроїв і не бажаючи послаблення УНДО в центрі національно-демократичного табору Західної України, широкої антивиборчої кампанії не розгортали⁵². На нараді управи УСДП 10 листопада 1935 р. у Львові було прийнято резолюцію, в якій партія прямо засудила “політику, яку проводить гурт ундівсько-клерикальних послів”, бо вони не виражали інтересів “цілого українського народу, а тільки цих двох буржуазно-клерикальних партій: УНДО й УНО єп. Хомишина”⁵³. Соціал-демократ Р. Скибінський заявив у Дрогобичі в березні 1936 р., що ініціатори угоди об’єдналися “з польськими буржуями, щоб стати польськими міністрами і воєводами”⁵⁴.

Ставлення українських соціал-демократів до угодівського курсу УНДО висловив член ЦК УСДП В. Старосольський в анкеті газети “Діло” на тему “нормалізації”. Він вважав, що політика УНДО спричинила “обезвартіснення українського питання в Польщі. Польська сторона стала психічно і своїм розумінням ситуації менше схильна йти у відношенні до українців на які-небудь уступки...”⁵⁵. Вплив “нормалізації” на українське суспільно-політичне життя охарактеризовано як “від’ємний”. Політичний курс УНДО, на думку В. Старосольського, можна було порівняти з урядовою реакцією, яка запанувала в краї після революції 1848 р. в Австрії. “На порядку дня стоїть... справа демократизації суспільства і демократизації політики”⁵⁶, – підкреслив В. Старосольський. Іншим разом, виступаючи на мітингу УСДП у Дрогобичі в серпні 1938 р.,

⁴⁵ Громадський голос. 1934. 20 січня; Діло. 1934. 20 січня.

⁴⁶ Archiwum akt nowych (abbr. – AAN) w Warszawie, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (abbr. – MSZ), sygn. 2347, s. 505.

⁴⁷ Громадський голос. 1935. 19 січня, 26 січня; Діло. 1935. 25 січня; Sprawy narodowościowe. 1934. № 5–6, 609.

⁴⁸ Володимир Трощинський, *Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище*. (Київ, 1994), 139.

⁴⁹ Sprawy narodowościowe. 1935. № 3–4, 279.

⁵⁰ Jozef Holzer. *Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej*. (Warszawa, 1974), 508.

⁵¹ Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za III kwartał 1935 r. (Warszawa, 1935), 19.

⁵² Eugeniusz Koko, *Українці соціалдемократи галицькі...*, 140.

⁵³ Народа Екзекутиви УСДП // Громадський голос. 1935. 7 грудня.

⁵⁴ AAN w Warszawie, Urząd Wojewódzki we Lwowie. 1920–1939, sygn. 23, k. 56.

⁵⁵ Старосольський В., “Шириться дефетизм, дезорієнтація, відворот від політики...”, Діло. 1937. 29 липня.

⁵⁶ Ibid.

він визнав, що ундовська політика “нормалізації” “завела український нарід у сліпий кут...”⁵⁷. Наслідки акції УНДО як “мізерні” оцінив у відповіді на питання анкети газети “Діло” А. Чернецький, в минулому один із лідерів УСДП, на той час пенсіонер⁵⁸.

Третя спроба зближення діячів УНДО та УСДП у польський період відбулася напередодні Другої світової війни. Підґрунтя для порозуміння дала спільна позиція двох партій у боротьбі проти активізації фашизму, в якому справедливо вбачалася загроза виникнення нової світової війни. Так, УСДП вбачала суть фашизму у спробі рятуння капіталістичного ладу. Якщо навіть вважати фашизм “доцільною політичною ідеологією, то, очевидно, тільки для державних і панівних народів”, – підкреслював В. Темницький. Утворення національної державності забезпечила б ідеологія, що закликала “до боротьби проти насильства, а фашизм і гітлеризм власне насильство... санкціонують...”⁵⁹. Серед чинників, що спричинили тенденцію до об’єднання національно-державницьких сил на Західній Україні, були наступні: заперечення угодовського курсу лідерів УНДО, невдоволення національною і соціальною політикою польського уряду, підтримка української автономії на Закарпатті (Карпатська Україна) у складі Чехо-Словаччини, проголошеної восени 1938 р. УСДП та опозиція в УНДО взяли участь у новій спробі консолідації в легальній частині національно-державницького табору наприкінці 30-х рр., що відбулася під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема змін у міжнародному становищі внаслідок активізації нацистської Німеччини.

В. Старосольський як голова УСДП, обраний на VIII партійному конгресі 17 жовтня 1937 р., спільно з діячами УНДО та представниками від УСРП, Фронту національної єдності (далі – ФНЄ), Української народної обнови (далі – УНО), “Союзу українок”, взаємодіяли в рамках Контактного комітету, заснованого в грудні 1937 р. у Львові для пошуку шляхів порозуміння серед українського громадянства⁶⁰. Найзначнішим здобутком у працях комітету стала пресова угода 1938 р. Представники газети “Діло” від імені опозиції в УНДО та друкованого органу УСДП “Робітничий голос”, як і часописів УСРП, ФНЄ, УНО, УКС та “Союзу українок”, у квітні 1938 р. уклали угоду про співпрацю на загальнонаціональній платформі. Зокрема, йшлося про обмін інформацією щодо захисту українського народу, лояльність полеміки різних ідейно-політичних напрямків⁶¹. Конференція УСДП 25 вересня 1938 р. одностайно підтримала співпрацю з “іншими українськими угрупованнями в загальнонаціональних справах”, передусім з “братніми соціалістичними партіями”, потребу створення єдиного блоку українських партій і груп⁶².

Голова УСДП В. Старосольський був одним з авторів заяви-протесту відомих суспільно-політичних і церковних діячів краю, опублікованої в листопаді 1938 р., яку підписали також націонал-демократи К. Левицький, Д. Левицький, І. Німчук, Л. Куницький. Заява рішуче засудила репресії щодо українського населення в Польщі⁶³. Відозва УНДО, УСДП, “Дружини княгині Ольги”, УСРП і ФНЄ з нагоди падіння Карпатської України закликала українців “одностайно стати до відповідальної співпраці, об’єднати всі творчі сили... цілого народу”⁶⁴. УСДП, як і всі опозиційні партії, бойкотувала вибори до польського парламенту, що відбулися в листопаді 1938 р.⁶⁵. Вереснева конференція УСДП 1938 р. вимагала “зміни виборчої орди-

⁵⁷ AAN w Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (abbr. – MSW), sygn. 968, k. 1; Робітничий голос. 1938. Вересень.

⁵⁸ Чернецький А., Поможє нам тільки моральне відродження нації // Діло. 1937. 5 серпня.

⁵⁹ Робітничий голос. 1938. Травень.

⁶⁰ Михайло Швагуляк, Партійні поділи і загальнонаціональні інтереси... *Другий міжнародний конгрес українців. Доповіді і повідомлення. Історія*. Част. II. (Львів, 1994), 97.

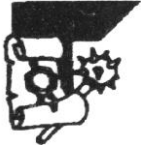
⁶¹ AAN w Warszawie, MSZ, sygn. 2351, k. 353, 354; Михайло Швагуляк. “Маловідома сторінка політичного життя Західної України передодня Другої світової війни (З історії Контактного Комітету. 1937–1939 роки)”. *Записки НТШ*. (Львів, 1994. Т. ССХХVIII), 218, 219.

⁶² Краєва конференція УСДП // Робітничий голос. 1938. Жовтень.

⁶³ Заява // Діло. 1938. 20 листопада.

⁶⁴ Українці! // Ibid. 1939. 25 березня.

⁶⁵ AAN w Warszawie, MSZ, sygn. 2352, k. 229; Державний архів Івано-Франківської області. (далі – ДАІФО), ф. 2, оп. 1, спр. 1530, арк. 199 зв.

нації” в більш демократичному напрямку⁶⁶. У свою чергу, блок УНДО-УНО та Волинське українське об’єднання (ВУО), взявши участь у виборах разом із проурядовим табором, зберегли в парламенті кількісне представництво з 1935 р.⁶⁷. Однак тривалі дискусії в передвоєнний період на тему створення представницького органу західноукраїнських легальних політичних структур так і не принесли успіху. Вузькопартійні інтереси вкотре взяли гору над загальнонаціональними цілями. Крах консолідаційних зусиль всередині національно-державницького табору значною мірою став наслідком поглиблення кризи національної демократії в тодішній Європі⁶⁸.

В умовах поглиблення протиборства в українському таборі УСДП з середини 1930-х рр. встановила більш тісні зв’язки з ППС. Представники УСДП і ППС на найвищому партійному рівні вперше після розпаду Австро-Угорщини (1918 р.) зібралися на міжпартійній конференції 29 січня 1933 р. у Львові. Конференція ухвалила рішення про взаємодію обох партій у боротьбі проти націоналізму, фашизму і комунізму, водночас зафіксувала серйозні розбіжності між ними в національному питанні. УСДП обстоювала принцип незалежності й соборності України, тоді як ППС, підтримавши загалом ідею “самостійности й державної незалежности українського народу”, виступила за територіальну автономію західноукраїнських земель у складі Речі Посполитої⁶⁹. УСДП підтримувала вимогу ППС національно-територіальної автономії на етнографічних українських землях у Польщі, як правило, на спільному святкуванні 1 травня в 1936–1938 рр.⁷⁰. В українській пресі відзначалося, що УСДП “йде від літ у хвості ППС”⁷¹.

Водночас у 1930-х рр., як свідчать архівні першоджерела, в Галичині траплялися нечисленні випадки, коли діячі УНДО на місцевому рівні досить толерантно ставилися до спроб заснування осередків УСДП, щоб відірвати частину українського робітництва від впливу польських соціалістів і ліворадикальних, прокомуністичних сил. Так, заходи щодо створення організаційного комітету УСДП у Добромилі Львівського воеводства в 1938 р., за свідченням органів поліції, підтримали навіть місцеві українські політики, які не були симпатиками соціалізму, щоб перешкодити колонізації серед робітників-українців⁷². Однак ЦК УСДП наштовхнувся на вороже ставлення до української соціал-демократії польського суспільства і протидію комуністів⁷³.

Аналізуючи взаємини УНДО з УСДП наприкінці 1920-х – у 30-х рр., необхідно враховувати різну “політичну вагу” партій, наприклад, соціал-демократи мали значно менший вплив на суспільно-політичне життя Західної України. Чисельність УСДП не перевищувала 1–1,5 тис. членів, водночас УНДО, за даними І.Макуха, нараховувала до 10 тис. чол.⁷⁴. За офіційними даними, наприклад, у 1929 р. УСДП провела всього сім зборів, а УНДО – аж 305 (для порівняння, УСРП – 110)⁷⁵. Характерно, що газета “Діло” образливо побажала “УСДП табличку множення членів”⁷⁶. А. Чернецький, один із колишніх лідерів партії, писав у спогадах, що існування відновленої УСДП стало “хіба формальне, бо політичного впливу вона не мала і видатної ролі в політичному житті більше не грала”⁷⁷. Уявлення про впливи УНДО та УСДП можна отримати з видавничої діяльності. У 1930-х рр. УСДП видавала щомісячно газети “Вперед”, “Робітничий голос” та орган Української професійної комісії “Професійний вістник”, що з’являлися нерегулярно через фінансові проблеми. Загальний тираж “Впереду” в 1934 р. становив 1 тис. примірників (того року вийшов єдиний номер часопису, в 1929 р. – 11 номерів,

⁶⁶ Краєва конференція УСДП // Робітничий голос. 1938. жовтень.

⁶⁷ Робітничий голос. 1939. січень; Громадський голос. 1939. 14 січня.

⁶⁸ Михайло Швагуляк. Партійні поділи і загальнонаціональні інтереси..., 98.

⁶⁹ Вперед. 1933. травень; Sprawy narodowościowe. 1933. № 1, 75.

⁷⁰ Робітничий голос. 1938. Червень.

⁷¹ Новий час. 1938. 3 травня.

⁷² ДАІФО, ф. 2, оп. 1, спр. 1526, арк. 47.

⁷³ Ibid., ф. 2, оп. 1, спр. 1432, арк. 213, 213 зв.; ф. 69, оп. 1, спр. 720, арк. 1.

⁷⁴ Іван Макух, *На народній службі*, 447, 448.

⁷⁵ Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych za październik, listopad i grudzień 1929 r., 44.

⁷⁶ Св. Миколай // Діло. 1933. 20 грудня.

⁷⁷ Антін Чернецький, *Спомини з мого життя*. (Лондон, 1964), 71.

у 1931 і 1933 рр. – по чотири)⁷⁸, тоді як газета УНДО “Діло”, не враховуючи інші видання націонал-демократів, виходила щоденно тиражем не менше 4,6 тис.⁷⁹.

Водночас на вищому партійному рівні між УНДО та УСДП, в основному, не було особистих конфліктів. Політичну лінію УСДП визначали партійні діячі, як правило, з високоосвіченого інтелігентського, а не з робітничого середовища. Будучи відданими ідеям західно-європейської соціал-демократії, лідери УСДП, відомі адвокати доктори Л. Ганкевич, В. Старосольський, Р. Домбчевський, Р. Скибінський та ін., займали виразно національну позицію⁸⁰. Соціал-демократ В. Темницький, син священника, за оцінкою газети УНДО “Діло”, “годився” співпрацювати “без огляду на партійно-політичні різниці”⁸¹. За влучним висловом відомого журналіста і політичного діяча, ундовця І. Кедрина, один із лідерів УСДП В. Старосольський був на політичній арені людиною “великого формату”⁸². По суті, українські соціал-демократи віддавали перевагу мирному переростанню капіталізму в соціалізм і вважали, що альтернативою більшовицькій системі є загальнодемократична парламентська республіка. Характерно, що як адвокати керівники УСДП захищали на суді діячів націоналістичного підпілля, хоч і залишалися їхніми ідейними противниками⁸³.

Таким чином, УНДО та УСДП належали до легальної частини національно-державницького табору Західної України, що виступав за побудову незалежної соборної Української держави легальним, парламентським шляхом. УСДП намагалася поєднати національну ідею і марксизм, відстоювала соціалістичні гасла, вузькочасовий підхід до будівництва самостійної української державності, на відміну від УНДО, що перебувало на загальнонаціональній платформі, проти марксистського догматизму. Ідейні розбіжності стали основною причиною браку сталих взаємин між двома партіями в досліджуваній період, незважаючи на наявність спільних позицій УНДО та УСДП з ряду політичних питань: негативне ставлення до крайніх методів боротьби українського націоналістичного підпілля, критика політики сталінського партійно-тоталітарного режиму на радянській Україні та польського уряду на “східних кресах” тощо. Взаємини УНДО та відновленої УСДП наприкінці 1920-х – у 1930-х рр. залежали від стану українсько-польських стосунків у Другій Речі Посполитій та активізації українського питання на міжнародній арені: між партіями відбувалося зближення в умовах крайнього загострення українсько-польських стосунків на Західній Україні і нищення українства за межами краю, але ця тенденція не була довготривалою.

Ідейною платформою для консолідації легальних національно-державницьких партій був захист української нації за критичних обставин національного життя, але, як правило, зближення УНДО та УСДП мало цільовий і тимчасовий характер. Обмеження демократичних інститутів і ріст політичного екстремізму в різних формах, радикалізація суспільних настроїв у міжвоєнній Польщі, як і по всій Європі, обмежували вплив УНДО й особливо лівоцентристської УСДП на політичне життя краю. Відцентрові тенденції на зламі 1920–1930-х рр. призвели до зростання контрверзи серед різних груп українського політичного табору, зокрема між його легальною і нелегальною частинами, що також накладало негативний відбиток на відносини УНДО та УСДП. Діяльність обох партій зупинила у вересні 1939 р. Друга світова війна.

⁷⁸ Wszystkie stronnictwa. 1930. 24 maja, 178.

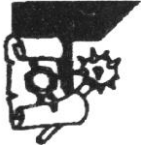
⁷⁹ AAN w Warszawie, MSW dopływ, sygn. 1073, k. 112, 112 zw.

⁸⁰ Ганкевич Л. *Союз українських адвокатів*. (Львів, 1933), 12, 24.

⁸¹ Володимир Темницький, Некролог // Діло. 1938. 28 січня.

⁸² Кедрин І., “Володимир Старосольський (у 100-річчя народин)”. *Володимир Старосольський. 1878–1942. Записки НТШ*. (Т. 210. Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1991): 389.

⁸³ Хомяк О., Пан (за термінологією В. Липинського). *Ibid.*, 384.

THE RELATIONS BETWEEN UNDO AND USDP IN EASTERN HALYCHYNA (1925–1939)

Igor RAIKIVSKYI

State Higher Educational Institution

“Vasyl’ Stefanyk Precarpathian National University”,

Institute of History of Political Science and International Relations

Department of History of Ukraine

57, Taras Shevchenko str., Ivano-Frankivsk 76000, Ukraine

e-mail: i.ray@ukr.net

Summary

This is the article about the relations between the Ukrainian National-Democratic Unions (UNDO) and the Ukrainian Social-Democratic Party (USDP) in Galicia in 1925–1939. The Ukrainian national democrats and Social Democrats represented the legal part of the Western Ukraine political spectrum that defended the legal, parliamentary methods of struggle against Polish occupation for the construction of an independent Ukrainian congregation.

The main idea of the article is to show that the character of the relationship between the two parties depended on the state of Ukrainian-Polish relations in the Second Commonwealth and the aggravation of the Ukrainian question on the world politic arena. The political evolution of the USDP at the beginning of 1920’s culminated in the transition to the position of the Communist Party of Western Ukraine (CPZU) in 1923, which became the reason for the Pro-Communist Party’s prohibition by the Polish authorities in early 1924. The restored USDP tried to combine the old, social-democratic positions. The national idea and Marxism, advocated a narrow-class approach to the construction of an independent Ukrainian state, while the UNDO (this party was founded in 1925), while on a national platform, opposed Marxist dogmatism. Ideological differences had become the main reason for the lack of a lasting relationship between the two parties during the period under investigation, despite the presence of UNDO and the USDP’s common positions on a number of political question: the negative attitude to the extreme methods of the struggle of the Ukrainian nationalist underground, criticism of the policy of the Stalinist party-totalitarian regime in Soviet Ukraine and the Polish government in the western lands and so on.

The political rapprochement between the UNDO and the USDP in the 1930s was not long-lasting, it had happened in the wake of the exacerbation of Ukrainian-Polish relations in Galicia and the destruction of Ukrainians outside the province. The ideological platform for the periodic consolidation of legal national-state parties was the protection of the Ukrainian nation in the critical circumstances of national life during government repressions against the Ukrainian civilian population of Galicia, which was known as “pacification” in 1930, in the conditions of the Stalinist pogrom of the national movement, the Holodomor in Soviet Ukraine (1933–1934) and on the eve of the Second World War as a protest against the activation of fascism in Europe, the denial of the agreement of the leaders of the UNDO and others.

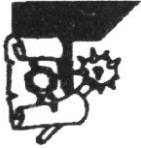
The limitation of democratic institutions and the growth of political extremism in various forms, the radicalization of public sentiment in interwar Poland, as well as throughout Europe, limited the influence of UNDO and, in particular, the radical USPP on the political life of Western Ukraine. At the turn of the 1920’s and 1930’s, there was a split between the legal and illegal parts of the Ukrainian political camp and the strengthening of the influence of the nationalist underground, the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), which was explained by the decline of a large part of the Ukrainian population, especially young people, in the possibility of a legal solution to the Ukrainian problem in Second Rzeczpospolita. This put a negative imprint on the relationship between UNDO and the USP, the work of both parties stopped the Second World War in September 1939.

Keywords: national democrats, social democrats, party, relations, national state camp.

REFERENCES

- Archiwum akt nowych (abbr. – AAN) w Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (abbr. – MSW), sygn. 968, k. 1.
AAN w Warszawie, MSW dopływ, sygn. 1073, k. 112, 112 zw.
AAN w Warszawie, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (abbr. – MSZ), sygn. 2347, k. 505.
AAN w Warszawie, MSZ, sygn. 2351, k. 353, 354.
AAN w Warszawie, MSZ, sygn. 2352, k. 229.
AAN w Warszawie, Urząd Wojewódzki we Lwowie. 1920–1939, sygn. 23, k. 56.
Bełcikowska Alicja. *Stronnictwa i związki polityczne w Polsce*. (Warszawa, 1925), 5.
Chernetskyi Antin. *Pomozhe nam tilky moralne vidrozhennia natsii // Dilo*. 1937. 5 serpnia. (in Ukrainian).

- Chernetskyi Antin. *Spomyny z moho zhyttia*. (London, 1964), 71. (in Ukrainian).
- Chervonyi Kreml i Ukraina // Vpered. 1933. serpen. (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti (dali – DAIFO), f. 2, op. 1, spr. 1432, ark. 213, 213 зв.
- DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 1526, ark. 47.
- DAIFO, f. 2, op. 1, spr. 1530, ark. 199 зв.
- DAIFO, f. 69, op. 1, spr. 720, ark. 1.
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (dali – DALO), f. 1, op. 51, spr. 454, ark. 15.
- DALO, f. 1, op. 52, spr. 367, ark. 24.
- DALO, f. 121, op. 2, spr. 188, ark. 20 зв.
- DALO, f. 271, op. 1, spr. 395, ark. 5.
- Dilo. 1928. 27 veresnia. (in Ukrainian).
- Dilo. 1930. 1 zhovtnia. (in Ukrainian).
- Dilo. 1930. 2 zhovtnia. (in Ukrainian).
- Dilo. 1934. 20 sichnia. (in Ukrainian).
- Dilo. 1935. 2 sichnia. (in Ukrainian).
- Dilo. 1935. 25 sichnia. (in Ukrainian).
- Dilo. 1939. 26 kvitnia. (in Ukrainian).
- Hankevych L. *Soiuz ukraïnskykh advokativ*. (Lviv, 1933), 12, 24. (in Ukrainian).
- Holzer Jozef. *Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej* (Warszawa, 1974), 508.
- Hromadskyi holos. 1930. 11 zhovtnia. (in Ukrainian).
- Hromadskyi holos. 1934. 20 sichnia. (in Ukrainian).
- Hromadskyi holos. 1934. 17 bereznia. (in Ukrainian).
- Hromadskyi holos. 1935. 5 sichnia. (in Ukrainian).
- Hromadskyi holos. 1935. 19 sichnia. (in Ukrainian).
- Hromadskyi holos. 1935. 26 sichnia. (in Ukrainian).
- Hromadskyi holos. 1939. 14 sichnia. (in Ukrainian).
- Kedryn Ivan. “Volodymyr Starosolskyi (u 100-richehia narodyn)”, in *Volodymyr Starosolskyi. 1878–1942*. Zapysky NTSh. (T. 210. Niu-York, Paryzh, Sydnei, Toronto, 1991), 389. (in Ukrainian).
- Kedryn Ivan. *Demokratia, monopartia chy bezpartiiinyi provid?* // Dilo. 1939. 7 sichnia. (in Ukrainian).
- Khomiak O. “Pan (za terminolohiiieu V. Lypynskoho)”, in *Volodymyr Starosolskyi. 1878–1942*. Zapysky NTSh. (T. 210. Niu-York, Paryzh, Sydnei, Toronto, 1991), 384. (in Ukrainian).
- Koko Eugeniusz. “Ukraińscy socjaldemokrati galicyjscy w okresie międzywojennym (1918–1939)”, *Ukraińska myśl polityczna w XX wieku. Zeszyty naukowe uniwersytetu Jagiellońskiego. Z. 103*. (Kraków, 1993), 125–141.
- Kraieva konferentsiia USDP // Robitnychi holos. 1938. zhovten. (in Ukrainian).
- Kvasnytsia Ivan. *Vykhovimo robitnyka-sotsialista!* // Vpered. 1933. Traven. (in Ukrainian).
- Makukh Ivan. *Na narodnii sluzhbi*. (Detroit, 1958), 370, 371. (in Ukrainian).
- Narada Ekzekutyvy USDP // Hromadskyi holos. 1935. 7 hrudnia. (in Ukrainian).
- Nashi sotsialisty pro sebe. Vidnovlennia USDP // Dilo. 1929. 13 sichnia. (in Ukrainian).
- Nova ideolohiia // Vpered. 1929. 1 kvitnia. (in Ukrainian).
- Novyi chas. 1938. 3 travnia. (in Ukrainian).
- Orhan USP // Dilo. 1925. 4 liutoho. (in Ukrainian).
- Pierwszy poseł ukraińskiej socjalnej demokracji w Sejmie Rzeczypospolitej // Robotnik. 1930. 24 maja.
- Raikivskyi Ihor. “Halytska sotsial-demokratia v Ukrainkii revoliutsii 1917–1920 rokiv”, *Halychyna. Vseukraïnskyi naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznavchyi chasopys*. 1998. № 2, 42–55. (in Ukrainian).
- Raikivskyi Ihor. “Ideino-orhanizatsiina vidbudova USDP u Halychyni (1925–1928 rr.)”. *Drohobyttskyi kraieznavchyi zbirnyk. Spetsialnyi vypusk II*. (Drohobych, 2015), 116–128. (in Ukrainian).
- Raikivskyi Ihor. “Livoradykalna evoliutsiia USDP (1920–1924 rr.)”. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istoriiia*. (Ivano-Frankivsk, 1999. Vyp. II), 112–122. (in Ukrainian).
- Raikivskyi Ihor. *Ukraińska sotsial-demokratychna partiia (1928–1939 rr.)*. (Ivano-Frankivsk, 1995). 67 s. (in Ukrainian).
- Robitnychi holos. 1938. Traven. (in Ukrainian).
- Robitnychi holos. 1938. Cherven. (in Ukrainian).
- Robitnychi holos. 1938. Veresen. (in Ukrainian).
- Robitnychi holos. 1939. Sichen. (in Ukrainian).
- Robitnyk. 1925. 1 liutoho. (in Ukrainian).
- Robotnik. 1933. 28 maja.

- Shvahuliak Mykhailo. "Malovidoma storinka politychnoho zhyttia Zakhidnoi Ukrainy peredodnia Druhoi svitovoi viiny (Z istorii Kontaktnoho Komitetu. 1937–1939 roky)". *Zapysky NTSh*. (Lviv, 1994. T. CCXXVIII), 218, 219. (in Ukrainian).
- Shvahuliak Mykhailo. "Suspilno-politychna sytuatsiia u Zakhidnii Ukraini na pochatku 30-kh rokiv XX st.". *Zapysky NTSh*. (Lviv, 1991. T. CCXXII), 128, 129. (in Ukrainian).
- Shvahuliak Mykhailo. Partiini podily i zahalnonatsionalni interesy. Problema politychnoi konsolidatsii ukraïnskoho natsionalnoho rukhu Halychyny (1919–1939 rr.), in *Druhyi mizhnarodnyi konhres ukrainistiv. Dopovidi i povidomlennia. Istoriia*. Chast. II. (Lviv, 1994), 97. (in Ukrainian).
- Soliar Ihor. *Ukrainske natsionalno-demokratychnе obiednannia: pershyi period diialnosti (1925–1928)*. (Lviv, 1995). 70 s. (in Ukrainian).
- Soliar Ihor. *Zovnishni oriientatsii natsionalno-derzhavnytskykh partii Zakhidnoi Ukrainy (1923–1939)*. (Lviv, 2011). 356 s. (in Ukrainian).
- Solidarnyi holos politychnykh partii pro podii v kraiu // Dilo. 1930. 1 zhovtnia. (in Ukrainian).
- Sprawozdanie z zycia mniejszości narodowych za IV kwartał 1934 r. (Warszawa, 1934), 25.
- Sprawozdanie z zycia mniejszości narodowych za III kwartał 1935 r. (Warszawa, 1935), 19.
- Sprawozdanie z zycia mniejszości narodowych za październik, listopad i grudzień 1929 r. (Warszawa, 1929), 44.
- Sprawy narodowościowe. 1933. № 1, 75.
- Sprawy narodowościowe. 1934. № 2–3, 246.
- Sprawy narodowościowe. 1934. № 5–6, 609.
- Sprawy narodowościowe. 1935. № 3–4, 279.
- Starosolskyi Volodymyr. "Shyrytsia defetyzm, dezorientatsiia, vidvorot vid polityky..." // Dilo. 1937. 29 lypnia. (in Ukrainian).
- Sv. Mykolai // Dilo. 1933. 20 hrudnia. (in Ukrainian).
- Troshchynskyi Volodymyr. *Mizhvoienna ukrainska emihratsiia v Yevropi yak istorychne i sotsialno-politychne yavyshe*. (Kyiv, 1994), 139. (in Ukrainian).
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (dali – TsDAHO Ukrainy), f. 6, op. 1, spr. 470, ark. 3.
- Ukrainska sotsiialna demokratiia pered restytutsiieiu // Dilo. 1928. 27 veresnia. (in Ukrainian).
- Ukrainska suspilno-politychna dumka v 20 stolitti. Dokumenty i materialy*, uporiad. T. Hunchak i R. Solchanyk. (Miunkhen: [Suchasnist], 1983, t. 2), 172, 176. (in Ukrainian).
- Ukrainci! // Dilo. 1939. 25 bereznia. (in Ukrainian).
- Volodymyr Temnytskyi Nekroloh // Dilo. 1938. 28 sichnia. (in Ukrainian).
- Vpered. 1931. traven. (in Ukrainian).
- Vpered. 1933. traven. (in Ukrainian).
- Vperid. 1926. 1 lypnia. (in Ukrainian).
- Vperid. 1926. 1 lystopada. (in Ukrainian).
- Vperid. 1927. 25 sichnia. (in Ukrainian).
- Vperid. 1928. 22 sichnia. (in Ukrainian).
- Wszystkie stronnictwa. 1930. 24 maja, 178.
- Zaiava // Dilo. 1938. 20 lystopada. (in Ukrainian).
- V konhres // Vpered. 1929. 20 sichnia. (in Ukrainian).